

Research Paper

Assessing the Sustainable Livelihood Levels of Rural Communities (Case Study: Oramanat Tourist Area)

Sahra Mohammadi-mehr¹, *Saeid karimi², Sayad Mahdi Hosseni³

1. PhD Student, Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Shiraz University, Shiraz, Iran.

2. Associate Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.

3. MSc. Student, Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.

Citation: Mohammadi-mehr, S., karimi, S., & Hosseni, S. M. (2022). [Assessing the Sustainable Livelihood Levels of Rural Communities (Case Study: Oramanat Tourist Area) (Persian)]. *Journal of Rural Research*, 13(2), 332-347, <http://dx.doi.org/10.22059/jrr.2022.333541.1695>

doi: <http://dx.doi.org/10.22059/jrr.2022.333541.1695>

Received: 07 Nov. 2021

Accepted: 22 Feb. 2022

ABSTRACT

Rural tourism is one of the most important ways to reduce poverty in rural communities in order to achieve sustainable rural development. The present study examines the levels of sustainable livelihoods of rural communities in *Oramanat* (four cities of Paveh, Javanrood, Ravansar and Thalababajani). The research method is descriptive-correlational and in terms of purpose, it is of applied type. The statistical population of the study was 17763 people (N = 177663) of which 280 people were selected as a sample using a stratified random sampling method with an appropriate assignment to the sample. The research instrument was a researcher-made questionnaire consisting of questions related to farmers' livelihood assets. The Sustainable Living Framework was provided by the Department for International Development. The validity of the questionnaire was examined by faculty members of the Department of Agricultural Extension and Education and the General Directorate of Cultural Heritage, Tourism and Handicrafts Organization of Kermanshah Province and its reliability was confirmed by Cronbach's alpha. The collected data were analyzed using SPSS23 software. Findings showed that the highest level of capital is physical, financial, and social capital and the lowest is human capital. "Renting a house, selling handicrafts, and selling local food" were the main occupations related to tourism. The results showed the positive and significant effect of tourism on the livelihood capital of rural households. Finally, setting up a local tourism office, providing rural infrastructure and equipment for tourists, and paying attention to the initiatives of local people are the general suggestions of the present study.

Key words:

Sustainable Livelihood, Rural Communities, Tourism, Development, *Oramanat*

Copyright © 2022, Journal of Rural Research. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-noncommercial 4.0 International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

Extended Abstract**1. Introduction****I**

n developing countries, where 55 percent of the population lives in ru-

ral areas, about three-quarters of people live in absolute poverty with restrictions such as access to resources, empowerment, and how to cope with the pressures of social, economic, and environmental change. In fact, sustainable livelihoods are an important goal of revitalizing rural areas. On the other hand, the interaction between man and

*** Corresponding Author:****Saeid karimi, PhD****Address:** Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.**Tel:** +98 (918) 8632535**E-mail:** skarimi@basu.ac.ir

the environment is a complex, dynamic and integrated system in which man and the environment are interrelated. Because achieving sustainable livelihood requires a balance between livelihood and the environment. Rural tourism development is an important driving force for the realization of livelihood and economic diversity of rural households. Livelihoods of tourism are a branch of research related to sustainable livelihoods, and the tourism sector is described as "a powerful force for change in the economy", mainly due to its positive economic impact on communities. *Oramanat* border region as the axis of rural tourism development in Kermanshah province has different potentials in tourism supply that were considered. This area has received numerous tourists every year due to its capabilities such as suitable climate, Quri Qaleh water cave, Javanrood border bazaar and other cities, and natural and ecotourism resources.

2. Methodology

This research is an applied research in terms of purpose, and in terms of the type of data collection method, it is a survey field research. The statistical population of this study consists of villagers in the border tourist area of *Oramanat* ($N = 177663$) and the sample size was determined to be 280 people using the Morgan table. The sampling method of this study was stratified random method with a proportional assignment. The data collection tool in this study was a researcher-made questionnaire. This questionnaire consisted of two parts as follows: 1- The first part included questions related to personal and contextual characteristics with 4 questions 2- Part 2 was a survey of livelihood capital of the residents of *Oramanat* tourist area. This part of the questionnaire is based on the framework of sustainable livelihood developed by the Department of International Development, which includes five dimensions. The dimensions of this questionnaire were as follows: 2-1- Human capital with two indicators of skills and nutrition and health index 2-2- Natural capitals 2-3- Social capital with three indicators of participation, trust and the index of interaction and social solidarity 2-4- Social capital with three indicators of access to services, quality of living environment and satisfaction with the quality of living environment 2-5- Livelihood strategies with two indicators of tourism-related livelihood strategies and non-tourism-related livelihood strategies index 2-6- Vulnerability (trends and shocks) 2-7- Consequences with four indicators of economic results, social results, environmental results and institutional results The apparent and content validity of the questionnaire was determined by the experts, so that after in-depth study of the questions and items of the questionnaire, they expressed

their corrective opinions and after face-to-face interviews and discussion of the views expressed, the necessary corrections were made. Cronbach's alpha method was used to estimate the reliability of the questionnaire.

3. Results

Evaluation of livelihood capital among tourist destination villages: In this section, a one-sample t-test is used to examine the amount of livelihood capital of tourist villages. Human capital, "nutrition and health index", in the physical capital and "satisfaction with the quality of housing index" are below average; but in "Vulnerability (trends and shocks)" it should be noted that the lower the numerical average, the less vulnerable it is. Also, other results of this table show that the highest level of capital in the study area belongs to physical and financial, social capital and the lowest to human capital. - Study of the correlation between livelihood capital among tourism destination villages: The results of this part of the study showed that there is a positive and significant correlation between the skills index and the tourism-related jobs index, meaning that people with more and higher skills have been able to take advantage of existing potentials and launch-related businesses. The results also show that there is a significant negative correlation between skill index and vulnerability, which means that people with higher skill levels are less vulnerable and these two factors have an inverse relationship with each other. It was also found that there is a positive and significant relationship between the health and nutrition index and skill index, which means that people who have skills spend more on their health and nutrition as a result of employment resulting from this income, and these three components also have a significant relationship with each other. - Survey of tourism-related livelihood strategies: The results of this section show that the main residents of this region benefit from jobs such as "selling local clothes and selling local dairy products" and "selling handicrafts", respectively, and these jobs are the most popular jobs among occupations related to tourism.

4. Discussion

In this study, livelihood strategies in rural areas of rural households and their impact on sustainable livelihoods of rural households were investigated. Determining the situation of the region in terms of livelihood capital among tourist villages indicated the relatively favorable situation of the region. This means that tourism has a positive and significant effect on the livelihood capital (human, social, financial and physical) of rural households and has led to 95% confidence in improving the living standards of villagers. In fact, the emergence of tourism in the study

area has given families the opportunity to diversify their livelihood strategies and improve their lives, thus developing their livelihood sustainability. Tourism has led to the development of capital assets of residents engaged in tourism businesses; because they have received more benefits from it. These benefits are particularly noticeable in economic terms such as rising incomes.

5. Conclusion

The living conditions of the family play an effective role in reducing poverty, especially in rural tourism areas. Paying attention to livelihood strategies in the form of diversification of household economic activities is one of the most effective activities in achieving this objective.

Acknowledgments

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The authors declared no conflicts of interest

ارزیابی سطوح معیشت پایدار جوامع روستایی (مورد مطالعه: منطقه گردشگری اورامانات)

صحرا محمدی مهر^۱، سعید کریمی^۲، سید مهدی حسینی^۳

۱- دانشجوی دکتری، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

۲- دانشیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.

حکمه

تاریخ دریافت: ۱۶ آبان ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش: ۰۳ اسفند ۱۴۰۰

گردشگری روستایی یکی از مهم‌ترین راهکارهای کاهش فقر در جوامع روستایی به‌منظور دستیابی به توسعه پایدار روستایی است. این نوع گردشگری معرف زندگی، فرهنگ، هنر و میراث مناطق روستایی است و جامعه محلی را از لحاظ اجتماعی و اقتصادی بهره‌مند می‌سازد. در این راستا پژوهش حاضر به بررسی سطوح معیشت پایدار جوامع روستایی اورامانات (چهار شهرستان پاره، جوانرود، روانسر و ثلاث باباجانی) می‌پردازد. روش پژوهش بر اساس هدف از نوع کاربردی به‌صورت توصیفی - همبستگی است. جامعه آماری پژوهش، ۱۷۷۶۳ نفر بود (N=۱۷۷۶۳) که ۲۸۰ نفر از آن‌ها با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای با انتساب متناسب به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار تحقیق پرسش‌نامه محقق‌ساخته مرتبطی با سؤالات مرتبط با دارایی‌های معیشتی کشاورزان چهارچوب معیشت پایدار ارائه‌شده توسط دیارتمان توسعه بین‌الملل بود. روایی پرسش‌نامه توسط اعضای هیئت‌علمی گروه ترویج و آموزش کشاورزی و اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع‌دستی استان کرمانشاه موردبررسی قرار گرفت و پایایی آن توسط آلفای کرونباخ تأیید شد. داده‌های گردآوری‌شده با استفاده از نرم‌افزار SPSS₂₃ تحلیل شدند. یافته‌ها نشان داد بالاترین سطح سرمایه، سرمایه فیزیکی و مالی، اجتماعی و کمترین آن سرمایه انسانی است. «چاره منزل، فروش صنایع‌دستی، فروش غذاهای محلی» عمده‌ترین مشاغل مرتبط با گردشگری بودند. نتایج بیانگر تأثیر مثبت و معنی‌داری گردشگری بر سرمایه‌های معیشتی خانوار روستایی بود. درنهایت راهاندازی دفتر گردشگری محلی، فراهم نمودن زیرساخت‌ها و تجهیزات روستایی برای گردشگران و توجه به ابتکارات مردم محلی پیشنهادت کلی مطالعه حاضر است.

کلیدواژه‌ها:

معیشت پایدار، جوامع روستایی، گردشگری، توسعه، اورامانات

مقدمه

به بحث پایداری معیشت خانوارهای روستایی به‌عنوان ابزاری برای کاهش فقر جوامع بایستی در اولویت قرار گیرد (Sati & Vangchhia, 2017).

اصطلاح معیشت از نظر شرایط محیطی، اجتماعی و نهادی متفاوت است و این تفاوت ریشه در منابع پایه، روابط تولید و بازاریابی دارد (PDO-ICZM, 2002). معیشت به منابع و ظرفیت‌های لازم برای تأمین نیازهای اساسی و تداوم آن‌ها در برابر استرس‌ها (تغییر فصول، تخریب محیط‌زیست) و شوک‌ها (بلایای مربوط به خطرات طبیعی، بحران‌های اقتصادی) اشاره دارد (Chambers & Conway, 1992). یک معیشت زمانی پایدار در نظر گرفته می‌شود که «از پس فشارها و استرس‌ها برآید و بتواند توانایی‌ها و دارایی‌های خانوار را حفظ یا افزایش دهد و فرصت‌های معیشتی را برای نسل‌های بعدی فراهم کند» (Su et al., 2016; DasGupta & Roy, 2017).

در کشورهای درحال توسعه که ۵۵ درصد جمعیت در مناطق روستایی زندگی می‌کنند، حدود سه‌چهارم افراد در فقر مطلق با محدودیت‌هایی مانند دسترسی به منابع، توانمندسازی و چگونگی برخورد با فشارهای ناشی از تغییرات اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی معیشت خود را می‌گذرانند (Birthal et al., 2020; Massoud et al., 2016). با این حال، سهم کشاورزی در تأمین فرصت‌های معیشتی در بیشتر مناطق روستایی قابل تأکید نیست و کشاورزی نمی‌تواند تنها منبع معیشت خانوارهای روستایی در نظر گرفته شود (Anang & Yeboah, 2019). زیرا بخش کشاورزی هنوز با چالش‌هایی مانند کاهش بودجه، عدم توانایی کشاورزان در خرید و جایگزینی تجهیزات کشاورزی، منابع اعتباری ناکافی و سایر موارد درگیر است (Anang & Yeboah, 2019). بنابراین، توجه

* نویسنده مسئول:

دکتر سعید کریمی

نشانی: همدان، دانشگاه بوعلی سینا، دانشکده کشاورزی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی.

تلفن: ۸۶۳۲۵۳۵ (۹۱۸) ۹۸+

پست الکترونیکی: skarimi@basu.ac.ir

که خانوار برای دستیابی به معیشت به‌عنوان هدف اصلی مدنظر دارند (Langroudi et al., 2018). این راهبردها شامل به‌کارگیری و استفاده از منابع طبیعی، مهاجرت، فعالیت‌های خارج از مزرعه و مواردی از این قبیل است. بنابراین، انتخاب راهبرد یک فرایند پویا است چراکه با انتخاب مناسب راهبردهای معیشتی، خانوار به سطح درآمد و رفاه مناسبی خواهند رسید؛ به عبارتی با کاهش آسیب‌پذیری، این مهم برای خانوار روستایی فراهم می‌شود (Langroudi et al., 2018; Abdollahzadeh et al., 2015).

در این راستا، منطقه مرزی اورامانات به‌عنوان محور توسعه گردشگری روستایی در استان کرمانشاه که پتانسیل‌های مختلفی در عرضه گردشگری دارد مدنظر قرار گرفته شد. این منطقه به دلیل قابلیت‌هایی مانند آب‌وهوای مناسب، غار آبی قوری قلعه، بازارچه مرزی جواترود و سایر شهرستان‌ها، منابع طبیعی و اکوتوریستی هر ساله پذیرای گردشگران مختلفی است (Mirzaei, 2008). لذا بررسی سطوح معیشت پایدار در این جوامع روستایی و شناسایی راهبردهای اتخاذشده می‌تواند در برنامه‌ریزی توسعه جوامع مؤثر واقع گردد. استان کرمانشاه در کنار مواردی از قبیل جنگ تحمیلی هشت ساله، بیکاری، فقر، مسائل اقتصادی، نوسانات اقلیمی که محیط‌زیست روستایی را تهدید می‌کند و زیبایی مناظر طبیعی را رو به نابودی می‌برد، بازاریابی نکردن صنایع دستی و حمایت از آن دو، به دلیل تنوع فصلی از موقعیت بالایی برخوردار است که توجه به همین مهم، نقطه عطفی برای بهبود پتانسیل گردشگری روستایی منطقه است. از این‌رو، با تقویت گردشگری روستایی می‌توان به حل این مشکلات پرداخت.

از طرفی، استان کرمانشاه از جمله استان‌هایی است که در چند سال اخیر، علی‌رغم توجه به معیشت خانوار در روستاهای گردشگری کمتر مورد توجه قرار گرفته است بنابراین، نتایج به‌دست‌آمده می‌تواند مورد توجه برنامه‌ریزان و مدیران روستایی قرار گیرد تا به معیشت پایدار در خانوارهای مناطق گردشگری توجه شود. با این حال، مطالعه حاضر با هدف بررسی معیشت پایدار در بین مناطق گردشگری انجام گرفت. برای رسیدن به این هدف سؤال اصلی پژوهش حاضر بررسی سطوح معیشت پایدار بر زندگی روستائیان منطقه گردشگری بود.

مروری بر ادبیات موضوع

اعظمی و شانازی (۲۰۲۰) با هدف بررسی آثار معیشتی تالاب‌های گردشگری بر معیشت پایدار مردم منطقه به این نتیجه رسیدند که رابطه مثبت و معناداری بین سرمایه‌های معیشتی ناشی از سطح تالاب و معیشت خانوار وجود دارد. رامانو^۱ (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان چشم‌انداز استفاده از صنعت گردشگری برای پیشبرد معیشت جامعه در شهر موسینا، لیمپوپو و آفریقای جنوبی به این نتیجه رسید که فعالیت‌های گردشگری، معیشت

به‌عبارت‌دیگر معیشت پایدار، هدف مهم احیای مناطق روستایی است (Li et al., 2020). از آنجاکه وقایعی مانند طوفان، سیل، زلزله، خشکسالی و اخیراً ویروس کرونا کووید ۱۹ آثار منفی بر درآمد و هزینه خانوار دارد (Tajere-Moghaddam et al., 2020). این تغییرات در مناطق روستایی باتوجه به نیازهای اقتصادی و فقرزدایی باعث شده است که بسیاری از خانوارهای روستایی، گردشگری را در راهبردهای معیشتی خود قرار دهند (Nyaupane & Poudel, 2011)؛ چراکه معیشت پایدار، پایداری محیط‌زیست را به‌منظور حفظ و افزایش سرمایه‌های محلی و جهانی در بقای زندگی مؤثر می‌داند (Chambers & Conway, 1992; Galvani et al., 2020). توسعه گردشگری روستایی، نیروی محرکه مهمی برای تحقق معیشت و تنوع اقتصادی خانوارهای روستایی است (He et al., 2014; Kheiri & Nasihatkon, 2016). در این راستا پایداری معیشت گردشگری، به‌عنوان شاخه‌ای از تحقیقات مرتبط با معیشت پایدار (Su et al., 2019a)؛ به دلیل تأثیر مثبت اقتصادی بر جوامع قابل توجه است (Eshliki & Kaboudi, 2017; Dela Torre et al., 2005; Su et al., 2016; Wu & Pearce, 2014).

در واقع گردشگری پایدار به دنبال حداقل و حداکثر کردن آثار منفی و مثبت مرتبط با گردشگری است (Weaver, 2006) و به‌عنوان یک فعالیت چندوجهی می‌تواند تأثیر مثبتی بر جوامع روستایی (Muresan et al., 2016)؛ به‌ویژه مناطق روستایی توسعه‌نیافته و غنی از منابع گردشگری داشته باشد (Su et al., 2019b). زیرا این مناطق روستایی فقط با توسعه گردشگری مناسب و مبتنی بر توسعه پایدار می‌توانند تقویت شوند (Garau, 2015) و توسعه پایدار گردشگری بستگی به نگرش جوامع محلی نسبت به این مهم ارتباط دارد (Muresan et al., 2016)، چون جوامع فرصت‌ها و نیازهای مختلفی دارند و پاسخ آن‌ها به گردشگری نیز متفاوت است (Su et al., 2016). از این‌رو، افراد محلی باید این حق را داشته باشند که تصمیم بگیرند گردشگری را به‌عنوان یکی از راهبردهای معیشتی خود در نظر بگیرند و تغییرات معیشتی مربوط به آن را تا چه حد می‌توانند قبول داشته باشند (Su et al., 2016; Ma et al., 2018).

باتوجه به اینکه گردشگری متمرکز بر نیروی کارگری است می‌تواند برای افراد فرصت‌های شغلی را فراهم نماید (UNWTO, 2015) که این مهم، به نوبه خود موجب کارآفرینی در سطح کوچک می‌شود (Zapata et al., 2011). از طرفی، گردشگری در ساخت تسهیلات عمومی، زیرساخت‌ها، حفظ محیط‌زیست منطقه، ایجاد بازارهای جدید برای محصولات محلی، افزایش دلبستگی مکانی، احیای فرهنگ بومی و تقویت غرور محلی منطقه نقش عمده‌ای دارد و در نهایت می‌تواند به رفاه کل جامعه کمک کند (Yanes et al., 2019; Su et al., 2019b). فضای روستایی محیطی برای فعالیت‌های تفریحی و گردشگری است (Velazquez et al., 2020). در این راستا، راهبردهای معیشتی مجموعه فعالیت‌هایی است

1. Ramaano

آماري این تحقیق را روستائیان منطقه مرزی گردشگری اورامانات تشکیل می‌دهند (N=۱۷۷۶۳) و حجم نمونه با استفاده از جدول کرجسی و مورگان ۲۸۰ نفر تعیین شد (Krejcie & Morgan, 1970). روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای با انتساب متناسب بود (جدول شماره ۱).

منطقه مورد مطالعه شرایطی کوهستانی با چشم‌اندازهای طبیعی پوشش گیاهی و رودخانه‌ها است. ساکنان آن کُردزبان هستند (تصویر شماره ۱).

ابزار گردآوری داده‌ها پرسش‌نامه محقق ساخته بود. به‌منظور تدوین پرسش‌نامه، ابتدا مطالعات کتابخانه‌ای پیرامون موضوع توسط پژوهشگران انجام و پرسش‌نامه‌ای بر اساس موضوع طراحی شد. بخشی از پرسش‌نامه سؤالات مربوط به ویژگی‌های فردی و زمینه‌ای و بخش دیگر بررسی سرمایه‌های معیشتی ساکنین منطقه گردشگری باتوجه به دپارتمان توسعه بین‌الملل شامل ابعاد پنجگانه سرمایه‌ها از جمله سرمایه‌های انسانی با دو شاخص مهارت و شاخص تغذیه و بهداشت، سرمایه اجتماعی با سه شاخص مشارکت، اعتماد و شاخص تعامل و همبستگی اجتماعی، سرمایه طبیعی، سرمایه مالی با شاخص کیفیت اشتغال و درآمد، سرمایه فیزیکی با دو شاخص دسترسی به خدمات و کیفیت محیط سکونت، راهبردهای معیشتی با دو شاخص راهبردهای معیشتی مرتبط با گردشگری و شاخص راهبردهای معیشتی غیرمرتبط با گردشگری، آسیب‌پذیری (روندها و شوک) و در نهایت پیامدها با چهار شاخص نتایج اقتصادی، نتایج اجتماعی، نتایج زیست‌محیطی و نتایج نهادی بود. از آنجا که چهارچوب معیشت پایدار، بر منافع جوامع متمرکز است تا مشکلات و سختی‌های زندگی افراد را بررسی کند. این چهارچوب به‌عنوان یک رویکرد جامع و مردم محور برای بحث پایداری، ابزار مناسبی به‌منظور بررسی رابطه بین گردشگری و جوامع، به‌ویژه در زمینه روستایی است (Su et al., 2016; Su et al., 2019b) (تصویر شماره ۲).

روایی ظاهری و محتوایی پرسش‌نامه توسط اعضای هیئت‌علمی گروه ترویج و آموزش کشاورزی و اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع‌دستی استان کرمانشاه تعیین شد، به‌گونه‌ای که پس از مطالعه عمیق سؤالات و گویه‌های پرسش‌نامه نظرات اصلاحی خود را اعلام و پس از مصاحبه حضوری و بحث در مورد دیدگاه‌های مطرح‌شده، اصلاحات ضروری انجام شد. به‌منظور برآورد پایایی پرسش‌نامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شد.

پایدار و توسعه پایدار به یکدیگر وابسته هستند. پسانچای و اسچات^۲ (۲۰۲۱) به بررسی گردشگری بر محور اجتماع پرداختند نتایج نشان داد، منازل گردشگری ظرفیت قابل توجهی برای کاهش فقر هستند. وویسا و کومار^۳ (۲۰۲۱) از مدل معیشت پایدار برای بررسی پتانسیل گردشگری قهوه برای در جنوب غربی اتیوپی استفاده کردند که بر اساس آن مدلی برای توسعه پایدار گردشگری قهوه پیشنهاد شد. دگارج و لاولاک^۴ (۲۰۲۱) با تکیه بر تفکر معیشت پایدار، دیدگاه‌های ذی‌نفعان جامعه را در مورد تأثیرات گردشگری بر امنیت غذایی در دو مقصد گردشگری روستایی در اتیوپی مورد بررسی قرار دادند. نتایج این مطالعه نشان داد گردشگری تغییرات کوچکی را در بحث امنیت غذایی یعنی در دسترس بودن، دسترسی و استفاده از غذا ایجاد کرده است. لی^۵ و همکاران (۲۰۲۰) در مطالعه خود بیان داشتند توسعه گردشگری روستایی می‌تواند محرک جدیدی برای ارتقای معیشت پایدار کشاورزی باشد. رشید^۶ (۲۰۲۰) به این نتیجه رسید که معیشت پایدار و گردشگری مکمل و تأییدکننده یکدیگر هستند. پترسکا و ترزیچ^۷ (۲۰۲۰) بررسی پیش‌شرط‌های مرتبط با فعالیت گردشگری را از نظر مسائل اجتماعی و اقتصادی آسیب‌پذیر مطرح کردند. ما^۸ و همکاران (۲۰۲۰) چهارچوب معیشت پایدار و تأثیر فرهنگ را بر معیشت پایدار خانوارهای گردشگری در منطقه بررسی کردند. نتایج نشان داد منابع فرهنگی سنتی به‌عنوان یک دارایی معیشتی، تأثیر قابل توجهی بر رفتار خانوارها دارد به‌طوری‌که اکثر خانوارها برای جذب گردشگر و دستیابی به اهداف معیشتی خود در منطقه با بیان فرهنگ می‌توانند سرمایه‌های مالی، انسانی و اجتماعی افراد محلی را افزایش دهند. سو^۹ و همکاران (۲۰۱۹C) نشان دادند که بهبود پایداری معیشت جامعه از طریق افزایش تنوع و انتخاب معیشتی مشخص می‌شود و محدود شدن سطح دارایی‌های معیشتی، تأثیر متفاوتی بر پایداری معیشت خانوار دارد که در طولانی مدت منجر به مشکلات اجتماعی می‌شود. سایر تحقیقات نیز بیانگر تأثیر جاذبه‌های گردشگری در جوامع روستایی بر تنوع منابع درآمدی خانوار بودند (Abdullahzadeh et al., 2015; Pasanchay & Schott, 2021).

روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش از نظر هدف از نوع پژوهش‌های کاربردی، از نظر نوع گردآوری داده‌ها، از نوع پژوهش‌های پیمایشی و از لحاظ شیوه تحلیل داده‌ها از نوع توصیفی - همبستگی است. جامعه

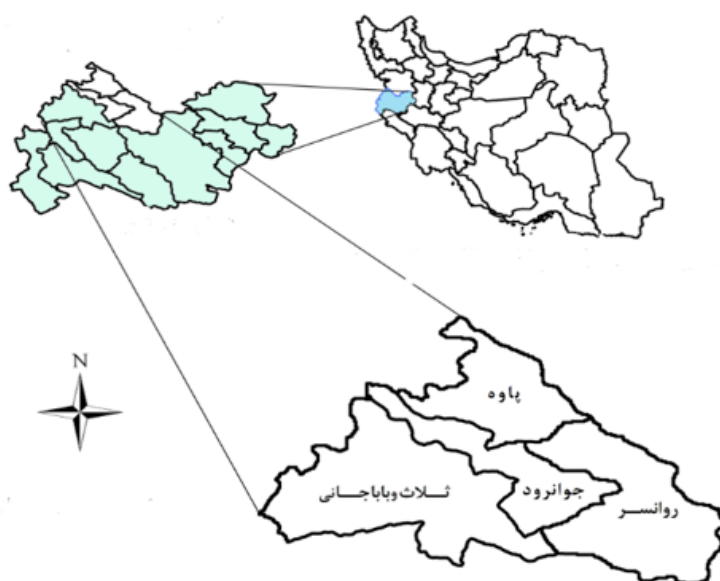
2. Pasanchay & Schott
3. Woyesa & Kumar
4. Degarege & Lovelock
5. Li
6. Rashid
7. Petrevska & Terzić
8. Ma
9. Su

جدول ۱. حجم نمونه آماری به تفکیک طبقات شهرستان‌ها.

ردیف	شهرستان	روستاها	نمونه
۱	دهستان شويسر پاهه	ميرعبدلی	۱۵
۲		مزیدی	۱۹
۳		سریاس	۲۸
۴		میوان	۱۳
۵		آریت	۱۷
۶	دهستان پلنگان جوانرود	سرودعلیا	۲۲
۷		بیاشوش	۲۶
۸		سرودسغلی	۲۰
۹		کلی	۱۷
۱۰		ترکیال	۱۵
۱۱	دهستان حسن‌آباد روانسر	تپه کوییک	۱۳
۱۲		کانی شریف	۱۸
۱۳		تپه زرد	۱۰
۱۴		شالی‌آباد	۱۱
۱۵	دهستان نگزه ثلاث‌باباجانی	قالیچه	۱۱
۱۶		خدامروت	۱۰
۱۷		کل آسیا	۱۵
۲۸۰	جمع کل		۲۸۰

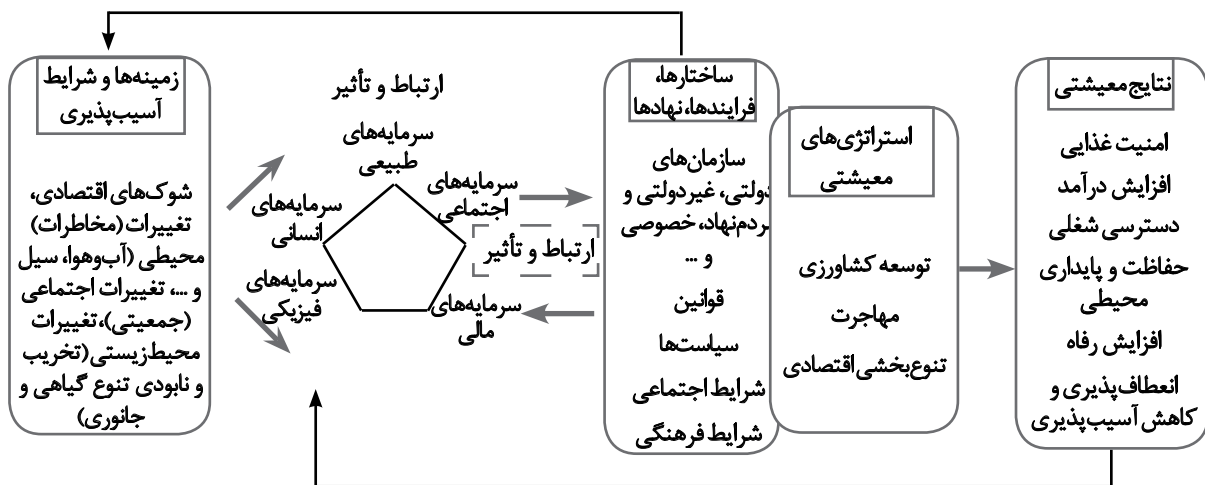
فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۱. موقعیت جغرافیایی منطقه اورامانات. منبع: نگارندگان، ۱۴۰۰

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۲. چهارچوب معیشت پایدار دپارتمان توسعه بین‌الملل. منبع: DFID, 1999

یافته‌ها

در این قسمت از تحقیق به بررسی همبستگی بین مؤلفه‌های سرمایه‌های معیشتی اقدام شده است. نتایج این قسمت در جدول شماره ۳ قابل مشاهده هست.

نتایج این قسمت از تحقیق نشان داد که بین شاخص مهارت و شاخص مشاغل مرتبط با گردشگری همبستگی مثبت و معناداری ($r = 0.168$, $sig = 0.005$) وجود دارد، بدین معنا که افرادی که از مهارت‌های بیشتر و بالاتری برخوردارند توانسته‌اند از پتانسیل‌های موجود بهره برده و مشاغل مرتبط را راه‌اندازی کنند. همچنین نتایج نشان بین شاخص مهارت و آسیب‌پذیری همبستگی منفی و معناداری ($r = 0.124$, $sig = 0.038$) وجود دارد، بدین معنا که افرادی که از سطح مهارت بالاتری برخوردار هستند، کمتر دچار آسیب‌پذیری می‌شوند.

همچنین مشخص شد بین شاخص بهداشت و تغذیه و شاخص مهارت نیز رابطه مثبت و معناداری وجود دارد، بدین معنا که افرادی که از مهارت‌هایی برخوردار هستند از نتیجه اشتغال ناشی از این درآمد بیشتر برای بهداشت و تغذیه خود هزینه کرده و این سه مؤلفه نیز با هم ارتباط معناداری دارند. دیگر نتایج نشان داد شاخص همبستگی اجتماعی با کیفیت محل سکونت دارای رابطه مثبت و معناداری دارد ($r = 0.1$, $sig = 0.035$).

از طرفی، بین پیامدهای اجتماعی و شاخص مرتبط با مشاغل گردشگری ($r = 0.154$, $sig = 0.001$) و دسترسی به خدمات نیز رابطه مثبت و معناداری وجود دارد ($r = 0.17$, $sig = 0.143$). در نهایت نیز نتایج همبستگی بین پیامدهای اقتصادی و آسیب‌پذیری به صورت منفی معنادار شده و رابطه غیرمستقیم را نشان داد ($r = 0.115$, $sig = 0.005$).

نتایج بخش توصیفی نشان داد از نظر جنسیت اکثریت پاسخ‌گویان یعنی ۹۶ درصد معادل ۲۶۹ نفر مرد بودند. از نظر وضعیت تأهل نیز ۲۷۰ نفر معادل ۹۶/۴۲ درصد متأهل بودند. میانگین سنی پاسخ‌گویان ۳۸ سال با انحراف معیار ۱۲/۴ سال بود. همچنین سابقه سکونت در روستا، میانگین ۳۲ سال بود و ۵۳ درصد از مردم منطقه معیشت مستقیم و مرتبط با گردشگری دارند.

ارزیابی سرمایه‌های معیشتی در میان روستاهای مقصد گردشگری: در این قسمت برای بررسی میزان سرمایه‌های معیشتی روستاهای گردشگری از آزمون t تک‌نمونه‌ای (جدول شماره ۲) با معیار مقایسه طیف پنج سطحی لیکرت استفاده شد؛ تا میانگین هر شاخص با عدد سه مقایسه شود. همان‌گونه که جدول شماره ۲ نشان می‌دهد در سرمایه انسانی «شاخص تغذیه و بهداشت» و در سرمایه فیزیکی «رضایت از شاخص کیفیت محیط سکونت» در حد کمتر از میانگین قرار دارند؛ اما در «آسیب‌پذیری (روندها و شوک)» لازم به ذکر است که هر چقدر میانگین عددی مدنظر کمتر باشد نشان از عدم آسیب‌پذیری دارد. همچنین، سایر نتایج جدول نشان می‌دهد که بالاترین سطح سرمایه در منطقه مورد مطالعه به ترتیب به سرمایه فیزیکی و مالی - طبیعی، اجتماعی و کمترین آن به سرمایه انسانی تعلق دارد.

بررسی همبستگی میان سرمایه‌های معیشتی در میان روستاهای مقصد گردشگری

جدول ۲. نتایج آزمون تکنمونه‌ای برای ارزیابی میزان شاخص‌های سرمایه‌های معیشتی.

شاخص	میانگین هر شاخص	میانگین کل	انحراف معیار	معناداری	تفاوت میانگین‌ها
انسانی	۳/۸۳	۳/۳۲	۰/۶۶۸	/۰۰۰	۳/۸۳۵
شاخص مهارت (A)					
شاخص تغذیه و بهداشت (B)	۲/۸۱		۰/۶۷۲	/۰۰۰	۲/۸۱۵
اجتماعی	۳/۲۲	۳/۱۶	۰/۷۱۴	/۰۰۰	۳/۲۲۲
شاخص مشارکت (C)					
شاخص اعتماد (D)	۳/۱۶		۰/۶۰۴	/۰۰۰	۳/۱۶۷
شاخص تعامل و همبستگی اجتماعی (E)	۴/۰۰		۰/۳۲۵	/۰۰۰	۴/۰۰۳
فیزیکی و مالی - طبیعی	۳/۸۵	۳/۵۴	۰/۲۶۲	/۰۰۰	۳/۸۵۵
شاخص دسترسی به خدمات (F)					
شاخص کیفیت محیط سکونت (G)	۳/۹۹		۰/۴۰۲	/۰۰۰	۳/۹۹۶
رضایت از شاخص کیفیت محیط سکونت (H)	۲/۸۰		۰/۵۷۳	/۰۰۰	۲/۸۰۵
راهبرد	۳/۶۱	۳/۴۴	۰/۴۶۲	/۰۰۰	۳/۶۱۴
شاخص راهبردهای معیشتی مرتبط با گردشگری (I)					
شاخص راهبردهای معیشتی غیر مرتبط با گردشگری (J)	۳/۲۷		۰/۲۲۲	/۰۰۰	۳/۲۷۲
آسیب‌پذیری	۱/۴۰	۱/۴۰	۰/۰۹۵	/۰۰۰	۱/۴۰۴
آسیب‌پذیری (روندها و شوک) (K)					
پیامد	۳/۷۷	۳/۵۴	۰/۴۲۶	/۰۰۰	۳/۷۷۰
نتایج اقتصادی (L)					
نتایج اجتماعی (M)	۳/۵۴		۰/۴۵۵	/۰۰۰	۳/۵۴۳
نتایج زیست‌محیطی (N)	۳/۲۲		۰/۴۱۵	/۰۰۰	۳/۲۲۸
نتایج نهادی (O)	۳/۶۳		۰/۵۲۱	/۰۰۰	۳/۶۳۱

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

جدول ۳. نتایج حاصل از همبستگی بین شاخص‌های سرمایه‌های معیشتی.

N	M	L	K	J	I	H	G	F	E	D	C	B	A		
													۱	A	
													۰/۵۱	B	
											۱	۳۳۰/۰	۰/۱۲	C	
										۱	۰/۳۸	۹۳۱/۰	۰/۰۹	D	
									۱	۰/۱۳	۰/۸۲	۹۹/۰	۰/۳۶	E	
								۱	۰/۴۰	۰/۵۳	۰/۹۳	۷۹۰/۰	۰/۱۹	F	
							۱	۰/۹۲۱	۰/۰۳۵	۰/۲۵	۰/۳۰	۶۷۷/۰	۷۱/۰	G	
						۱	۰/۸۹۴	۰/۶۰۵	۰/۲۳۹	۰/۳۰	۰/۳۶	۳۰۴/۰	۳۲/۰	H	
					۱	۰/۲۵۱	۰/۱۱۳	۰/۵۹۵	۰/۵۴۷	۰/۲۸	۰/۱۹	۰/۱۴/۰	۷۷/۰	I	
				۱	۰/۶۷۶	۰/۵۴۲	۰/۹۵۸	۰/۰۱۷	۰/۳۲۹	۰/۳۹۵	۰/۴۲۱	۰/۹۲۱	۰۰۵/۰	J	
			۱	۰/۲۲۶	۰/۹۹۵	۰/۷۶۹	۰/۲۶۶	۰/۶۵۷	۰/۹۸۶	۰/۰۶۶	۰/۱۶۹	۰/۹۱	۰/۰۳	K	
				۱	۰/۷۳۱	۰/۱۰۱	۰/۷۹۹	۰/۹۷۳	۰/۵۸۴	۱/۰۰	۰/۷۷۹	۰/۸۵۹	۰/۸۶۳	۰/۴۱	L
		۱	۰/۲۲۳	۰/۰۵۴	۰/۲۹۲	۰/۰۱۰	۰/۹۹۸	۰/۳۲۴	۰/۲۲۸	۰/۵۷۸	۰/۶۰۶	۰/۱۶۸	۰/۲۳۳	۰/۵۳	M
۱	۰/۵۷۶	۰/۸۶۰	۰/۲۳۶	۰/۵۰۸	۰/۷۴۱	۰/۹۰۷	۰/۵۳۰	۰/۹۶۸	۰/۰۰۸	۰/۸۱۹	۰/۳۹۸	۰/۲۶۱	۰/۱۷	N	
۰/۳۹۶	۰/۰۸۴	۰/۰۶۸	۰/۹۹۹	۰/۸۷۰	۰/۲۱۶	۰/۹۹۵	۰/۵۷۰	۰/۲۵۹	۰/۸۸۱	۰/۶۱۶	۰/۹۸۱	۰/۶۶۸	۰/۵۵	*	

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

بررسی راهبردهای معیشتی مرتبط با گردشگری

در این قسمت از تحقیق ابتدا تمام مشاغلی که ماحصل توسعه و رشد گردشگری در منطقه مورد مطالعه بوده‌اند، شناسایی و در قالب پرسش‌نامه در اختیار ساکنان قرار داده شد. این قسمت راهبردهای معیشتی نام‌گذاری شد و برای بررسی و شناسایی مشاغل و فرصت‌های شغلی ایجاد شده در اثر توسعه گردشگری در منطقه مورد مطالعه بود. همان‌گونه که جدول شماره ۴ نشان می‌دهد مشاغلی از قبیل «اجاره منزل، فروش صنایع دستی، فروش غذاهای محلی، فروش لباس محلی، فروش تولیدات لبنی محلی، اجاره اسب، جابه‌جایی مسافران و نیز راهنمایی مسافران» عمده‌ترین مشاغل ذکر شده در پرسش‌نامه بودند.

نتایج حاصل از این قسمت نشان داد که عمده ساکنین منطقه به ترتیب از مشاغلی نظیر «فروش لباس محلی و فروش تولیدات لبنی محلی» و نیز «فروش صنایع دستی» منافع کسب می‌نمایند و مشاغل مذکور بیشترین مشاغل در بین سایر مشاغل مرتبط با گردشگری هستند.

برای بررسی میزان اشتغال و درآمد که با ورود گردشگران به منطقه مورد نظر عاید مردم بومی منطقه شده است از آزمون t تک‌نمونه‌ای (جدول شماره ۵) استفاده گردید و در راستای بررسی این هدف فرضیات پژوهش تدوین شد. مطابق فرضیه صفر سرمایه‌های معیشتی کمتر و مساوی از حد متوسط است (نامناسب) و زمانی فرضیه اثبات می‌گردد که میانگین سرمایه‌های مدنظر ما کمتر مساوی از عدد سه باشند. در مقابل، سرمایه‌های معیشتی بیشتر از حد متوسط است (مناسب) و برعکس فرضیه بالایی، زمانی فرضیه اثبات می‌گردد که میانگین سرمایه‌های مدنظر بالاتر مساوی از عدد سه باشند.

نتایج این قسمت نشان داد که میانگین حاصل شده (۳/۶۱) از حد نظری مدنظر بالاتر بوده و فرضیه مورد نظر تأیید می‌گردد.

بررسی راهبردهای معیشتی غیرمرتبط با گردشگری

در ادامه به بررسی راهبردهای معیشتی غیر گردشگری پرداخته می‌شود. نتایج این بخش نشان داد که عمده ساکنین منطقه از طریق تولید صنایع دستی (از بین راهبردهای معیشتی غیرمرتبط با گردشگری) امرار معاش می‌کنند و تولیدات و محصولات دست‌ساز خود را از طریق دست‌فروشی به گردشگران ارائه می‌کنند. از سویی دیگر مشخص گردید که باغداری و جمع‌آوری منابع و گیاهان جنگلی و مرتعی نیز از دیگر منابعی هستند که مردم بومی از این طریق به کسب درآمد خانواده خود به آن‌ها مشغول هستند. نتایج این قسمت در جدول شماره ۶ بیان شده است.

در ادامه این قسمت برای بررسی میزان اشتغال و درآمد مردم بومی منطقه از آزمون t تک‌نمونه‌ای (جدول شماره ۷) استفاده شد و در راستای بررسی این هدف فرضیات پژوهش تدوین شد. مطابق فرضیه صفر راهبردهای معیشتی کمتر و مساوی از حد متوسط است (نامناسب) و زمانی فرضیه اثبات می‌گردد که میانگین سرمایه‌های مدنظر کمتر مساوی از عدد سه باشند. در مقابل فرضیه مقابل راهبردهای معیشتی بیشتر از حد متوسط است (مناسب) و برعکس فرضیه بالایی، زمانی فرضیه اثبات می‌گردد که میانگین سرمایه‌های مدنظر بالاتر مساوی از عدد سه باشند.

نتایج این قسمت نیز نشان داد که میانگین حاصل شده (۳/۲۷) از حد نظری مدنظر بالاتر بوده و فرضیه مورد نظر تأیید می‌گردد.

جدول ۴. راهبردهای مرتبط با گردشگری در منطقه مورد مطالعه.

ردیف	گروه	هیچ	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین
۱	اجاره منزل	۱۷/۵	۳۰/۷	۵/۴	۱۹/۳	۱۷/۱	۱۰/۰	۳/۱۸
۲	فروش صنایع دستی	۵/۴	۱۳/۶	۴/۳	۳۳/۶	۲۶/۱	۱۷/۱	۴/۱۳
۳	فروش غذاهای محلی	۱۰/۷	۲۳/۶	۶/۱	۲۴/۳	۲۲/۹	۱۲/۵	۲/۶۳
۴	فروش لباس محلی	۵/۰	۱۷/۵	۲/۱	۳۰/۴	۲۷/۵	۱۷/۵	۴/۱۰
۵	فروش تولیدات لبنی محلی	۴/۶	۷/۵	۱/۴	۲۸/۶	۳۱/۴	۱۶/۴	۴/۳۴
۶	اجاره اسب	۱۱/۱	۱۶/۱	۲/۵	۲۸/۶	۲۶/۱	۱۵/۷	۳/۹۰
۷	جابه‌جایی مسافران	۱۲/۹	۲۹/۶	۶/۴	۲۱/۱	۱۷/۹	۱۲/۱	۳/۳۸
۸	راهنمایی مسافران	۱۱/۱	۲۳/۲	۴/۶	۳۰/۰	۱۸/۲	۱۲/۹	۳/۶۰

جدول ۵. نتایج ۱ تکنمونه برای راهبردهای مرتبط با گردشگری.

حد بالا	حد پایین	تفاوت میانگین‌ها	میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	T	راهبردهای مرتبط با گردشگری
۰/۶۶	۰/۵۵	۰/۶۱۴۲	۳/۶۱	۰/۰۰۰	۲۷۹	۲۲/۳۳۹	

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

جدول ۶. راهبردهای معیشتی غیرمرتبط با گردشگری.

ردیف	گویه	میانگین	انحراف معیار	ردیف	گویه	میانگین	انحراف معیار
۱	تولید صنایع دستی	۴/۹۲	۰/۷۹۰	۷	مغازهداری	۳/۵۱	۰/۵۲۲
۲	دستفروشی	۴/۹۱	۰/۸۳۸	۸	کارگری	۲/۹۷	۰/۸۳۵
۳	باغداری	۴/۰۵	۰/۸۳۹	۹	حقوق باننشستگی	۲/۴۶	۰/۵۰۷
۴	جمع‌آوری منابع و گیاهان جنگلی	۴/۰۶	۰/۸۱۰	۱۰	کمپته امداد و بهزیستی	۲/۰۱	۰/۷۷۶
۵	زراعت	۴/۰۴	۰/۷۹۳	۱۱	کمک‌های دولتی و ازکارافتادگی	۱/۹۱	۰/۷۹۶
۶	دامداری	۳/۹۴	۰/۸۵۱	۱۲	کارمندی	۱/۸۵	۰/۷۸۱

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

جدول ۷. نتایج ۱ تکنمونه برای راهبردهای معیشتی غیرمرتبط با گردشگری.

حد بالا	حد پایین	تفاوت میانگین‌ها	میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	T	راهبردهای غیرمرتبط با گردشگری
۰/۲۹۸۵	۰/۲۴۶۰	۰/۲۷۲۲۵	۳/۲۷۲۳	۰/۰۰۰	۲۷۹	۲۰/۴۵۲	

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

بحث و نتیجه‌گیری

توجه به وضعیت معیشتی خانوار نقش مؤثری در کاهش فقر مناطق روستایی گردشگری دارد. توجه به راهبردهای معیشتی در قالب متنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصادی خانوار یکی از مؤثرترین فعالیت‌ها در دستیابی به این مهم است. بنابراین، در این مطالعه به بررسی راهبردهای معیشتی در مناطق گردشگری خانوارهای روستایی و تأثیر آن بر معیشت پایدار خانوارهای روستایی پرداخته شد. تعیین وضعیت منطقه از نظر سرمایه‌های معیشتی در بین روستاهای گردشگری حاکی از وضعیت نسبتاً مطلوب منطقه بود. به عبارتی، گردشگری تأثیر مثبت و معنی‌داری بر سرمایه‌های معیشتی خانوار روستایی دارد و با اطمینان ۹۵ درصد به بهبود سطح معیشت روستائیان منجر شده است. ظهور گردشگری در منطقه به خانوارها فرصت داده تا با متنوع‌سازی راهبردهای معیشتی پایدار معیشت را بهبود بخشند و منجر به توسعه دارایی‌های سرمایه‌ای به دلیل دریافت مزایای بیشتر شوند. برخی محققان نیز در مطالعه خود دریافتند خانوارهایی که به فعالیت‌های گردشگری اشتغال دارند، به لحاظ سرمایه‌های معیشتی در جایگاه بهتری نسبت به سایر خانوارها قرار دارند. لی

و همکاران (۲۰۲۰)، ووی سا و کومار (۲۰۲۱)، ما و همکاران (۲۰۲۰)، دگارج و لاولاک (۲۰۲۱)، شوئه و کرسستر^{۱۰} (۲۰۱۹)، کیان^{۱۱} و همکاران (۲۰۱۷)، گائو و وئو^{۱۲} (۲۰۱۷) و محمدی و همکاران (۲۰۱۸) نیز به نتایج مشابهی دست یافتند.

اگرچه تأثیر گردشگری بر معیشت ساکنان مثبت ارزیابی می‌شود و وسیله‌ای برای تنوع معیشتی محسوب می‌شود، اما افرادی که سرمایه کافی ندارند گزینه‌های محدودتری برای مشارکت در فعالیت‌های گردشگری در اختیار دارند. در این راستا هر چند میانگین سرمایه‌های معیشتی خانوار روستایی بالاتر از حد متوسط و در شرایط مطلوب قرار دارد، اما نتایج نشان می‌دهد شاخص «تغذیه و بهداشت» در سرمایه انسانی و شاخص «رضایت از کیفیت محیط سکونت» در شاخص فیزیکی پایین‌تر از حد متوسط ارزیابی شده‌اند. همین امر سرمایه‌های معیشتی خانوارهای روستایی را برای توسعه راهبردهای گردشگری روستایی محدود می‌کند. چنانچه این چالش‌ها مرتفع نشود،

10. Xue & Kerstetter

11. Qian

12. Gao & Wu

دارد. نتایج حاصل از راهبردهای معیشتی مرتبط با گردشگری خانوار نشان داد خانوارها از طریق فروش لباس محلی و تولیدات لبنی امرارمعاش می‌کنند. از آنجایی که غذاهای تهیه‌شده از منابع محلی و یا لباس‌های محلی برای گردشگران جذابیت زیادی دارد، خانوارهای روستایی به‌منظور پاسخ‌گویی به تقاضای گردشگران اقدام به نگهداری و پرورش دام‌های خانگی نظیر مرغ، ماهی و غیره کرده‌اند تا غذای گردشگران را تأمین کنند. به همین دلیل برای نگهداری از دام‌های خانگی بین ساکنین روستا رقابت زیادی وجود دارد. علاقه‌مندی شدید گردشگران به مواد غذایی و منابع محلی در مطالعات سو و همکاران (۲۰۱۹ب)، کانتاگئور گوپولوس^{۱۶} و همکاران (۲۰۱۵)، رزاق و همکاران (۲۰۱۱)، کایات^{۱۷} (۲۰۱۰) و پیتی^{۱۸} (۲۰۰۹) نیز مشاهده شد.

نتایج تحقیقات مختلف همواره از روابط حمایتی متقابل بین گردشگری و سایر فعالیت‌های اقتصادی، به‌ویژه کشاورزی پشتیبانی کرده است (Petrevska & Terzić, 2020). گردشگری بر استفاده از محصولات کشاورزی و به اشتراک‌گذاری منابع انسانی برای خدمت به گردشگران جهت بازدید از مکان‌های دیدنی متمرکز است. در مقابل کشاورزی با فراهم نمودن یک محیط طبیعی جذاب، موجب ادغام و تعامل بیشتر گردشگری و کشاورزی می‌شود. همچنین شیوه‌های کشاورزی قدیمی و سنت‌های فرهنگی مرتبط با آن را می‌توان به‌عنوان جاذبه‌های گردشگری توسعه داد. برای غنی‌سازی تجربیات گردشگران می‌توان گردشگران را به فعالیت‌های مشارکتی در کشاورزی محلی و سنت‌های فرهنگی تشویق نمود. این روابط هم‌افزا بین گردشگری، کشاورزی و اشتغال محلی نیاز به مهاجرت را کاهش داده و به حفظ نیروی کار جوان در روستاها کمک می‌کند. همان‌طور که در بالا ملاحظه شد راهبردهای گردشگری و غیرگردشگری در تعامل با یکدیگر موجب بهبود معیشت پایدار روستائیان می‌شود که نتایج تحقیق نیز این موضوع را تأیید می‌کند. بنابراین روستائیان با وجود جاذبه‌های گردشگری موجود در منطقه به تنوع منابع درآمدی خود توجه دارند که دلیل آن احتمالاً گردشگری است؛ برخی دیگر از محققین به نتایج مشابه مورد قبل دست یافته‌اند (Abdullahzadeh et al., 2015; Pasanchay & Schott, 2021).

نتایج تحقیق نشان داد که میانگین به‌دست‌آمده (۳/۶۱) برای راهبردهای توسعه گردشگری از حد نظری مدنظر بالاتر بوده و راهبردهای گردشگری روستایی به‌عنوان راهبرد مهمی در تأمین معیشت پایدار روستائیان منطقه اورامان ایفای نقش می‌کنند. یافته‌ها حاکی از آن است که گردشگری توانسته به‌عنوان محرکی در راستای متنوع‌سازی اقتصادی روستا عمل نماید و

خانوارهایی که سرمایه‌های معیشتی کمتری دارند، دیگر تمایلی برای مشارکت در فعالیت‌های گردشگری نداشته و این وضعیت شکاف درآمدی در جامعه را افزایش می‌دهد و ممکن است در درازمدت معضلات اجتماعی دیگری به دنبال داشته باشد. ارزیابی این معضلات معمولاً در پژوهش‌ها و مطالعات منعکس نمی‌شود و سیاست‌های دولتی بدون توجه به این پیامدها تدوین می‌شود. بنابراین، نقش دولت در حمایت از اقشار کم‌درآمد و فقرای روستایی جهت توسعه سرمایه‌های معیشتی آن‌ها اهمیت زیادی دارد.

از طرفی، نتایج تحقیق نشان داد شاخص «تغذیه و بهداشت» در مؤلفه سرمایه انسانی پایین‌تر از حد متوسط ارزیابی شده است. این بدان معنی است که خانوارهای روستایی به لحاظ کیفیت سرمایه انسانی موردنیاز گردشگری شرایط مطلوبی ندارند و این بخش از این نتایج با تحقیق لنگودی و همکاران (۲۰۱۸) همسو بود.

همچنین مردم محلی امکانات محیط سکونتی مناسبی نداشتند که زیرساخت قدیمی و زندگی جمعی در این مهم مؤثر بود. بنابراین برنامه‌ریزی در این منطقه باید توجه بیشتری به تأمین رفاهی محل سکونت خانوار داشته باشد. پنگ و یوان^{۱۳} (۲۰۲۰) دریافتند که بیش از همه توجه به توسعه امکانات رفاهی و زیرساختی با حمایت دولت به توسعه راهبردهای گردشگری و در نتیجه معیشت پایدار روستائیان کمک می‌کند. نتایج تحقیق بیانگر رابطه مثبت شاخص مهارت و فعالیت‌های مرتبط با مشاغل گردشگری بود. این نتیجه مطابق با نتایج مطالعات لئو^{۱۴} و همکاران (۲۰۱۷)، ژائو^{۱۵} و همکاران (۲۰۱۱) است و بیان می‌کند که مهارت نقش کلیدی در اشتغال گردشگری دارد. زمانی که گردشگری به مرحله بلوغ در منطقه مورد مطالعه می‌رسد، ساکنان محلی شروع به کسب مهارت‌ها و دانش‌های مورد نیازی مانند بازاریابی، آشپزی، خدمات هتلداری، طراحی اقامتگاه‌ها، مدیریت هزینه‌ها و غیره برای مدیریت کسب‌وکارهای گردشگری می‌کنند. توسعه این مهارت‌ها، فعالیت‌های روزمره ساکنان روستایی، روابط خانوادگی آن‌ها، تقسیم کار در منزل، تقسیم جنسیتی فضای کار و حتی طرز فکر آن‌ها را نیز متناسب با معیشت جدیدشان تغییر می‌دهد. از همین رو، ساکنان محلی به یادگیری، بهبود و پیشرفت مهارت‌ها و ظرفیت‌های خود در جهت برآورده نمودن خواسته‌ها و انتظارات روزافزون گردشگران نیاز مبرم دارند.

نتایج تحقیق بیانگر آن بود که در منطقه مورد مطالعه راهبردهای متعدد و مختلف معیشتی اعم از مرتبط و یا غیرمرتبط با گردشگری پیگیری می‌شود که بر پایداری معیشت خانوارها تأثیر

16. Kontogeorgopoulos

17. Kayat

18. Peaty

13. Peng & Yuan

14. Liu

15. Zhao

افرادى که سرمایه‌های معیشتى محدودتری در اختیار دارند، به این آموزش‌ها نیاز بیشتری دارند.

۵) لازمه تحقق پایداری معیشت خانوارها در بلندمدت ایجاد رابطه برد - برد بین گردشگری و کشاورزی است که یافته‌های تحقیق نیز مبتنی بر همین مهم بود. به عبارتی ساکنان روستایی در کنار سایر راهبردهای گردشگری نظیر اجاره منزل، فروش لباس محلی از سایر راهبردها به‌ویژه در حوزه کشاورزی نظیر باغداری، دامداری و غیره برای تأمین معیشت خود استفاده می‌کنند. این یافته با نتایج مطالعات هبرن^{۲۰} (۲۰۱۶)، برنو^{۲۱} (۲۰۱۱)، تلفر و وال^{۲۲} (۱۹۹۶) و تورس و مامسن^{۲۳} (۲۰۱۱) مطابقت دارد. از این رو تقویت رابطه کشاورزی - گردشگری منجر به بهبود گردشگری خانوار و تقویت این زنجیره می‌شود.

تشکر و قدردانی

بنا به اظهار نویسنده مسئول، مقاله حامی مالی نداشته است.

منابع درآمدی خارج از مزرعه و فعالیت‌های کشاورزی را برای روستائیان فراهم آورد؛ امری که تحقق آن، اصلی اساسی جهت حرکت در مسیر معیشت پایدار محسوب می‌شود. این نتیجه با تحقیق شاکور^{۱۹} و همکاران (۲۰۱۴) مطابقت دارد.

در مجموع چنین می‌توان نتیجه گرفت که نتایج معیشتی گردشگری به‌طور کلی مثبت بوده و شامل توسعه زیرساخت‌های محلی، افزایش آگاهی زیست‌محیطی و افزایش درآمد بیشتر خانوارها از گردشگری است. افزون بر این، جذب جوانان به روستا، گردشگری و اشتغال مرتبط با آن به برآوردن نیازهای خانواده، تقویت روابط خانوادگی و تقویت روابط اجتماعی در جامعه روستایی کمک می‌کند. این مزایای اجتماعی برای بازآفرینی روستایی و توسعه پایدار روستایی از اهمیت زیادی برخوردار است. به‌منظور توسعه راهبردهای گردشگری در راستای معیشت پایدار جوامع روستایی پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

۱) توسعه راهبردهای گردشگری نیازمند نهادسازی در مناطق روستایی است. راه‌اندازی دفتر گردشگری محلی به‌عنوان یک ابزار توسعه‌ای مطرح برای انعکاس ویژگی‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی مناطق گردشگری می‌تواند به گردشگران سایر نقاط به‌منظور درک بیشتر فرهنگ محلی کمک کند. بنابراین افرادی که با فرهنگ محلی روستا آشنایی دارند باید تحت آموزش قرار گیرند تا بتوانند به درستی به راهنمای گردشگران بپردازند.

۲) توسعه گردشگری روستایی در راستای معیشت پایدار، بستگی به حفاظت از محیط‌زیست روستا و فراهم نمودن زیرساخت‌ها و تجهیزات روستایی برای گردشگران دارد. در این راستا، دولت با تنظیم سیاست‌ها و ارائه به موقع یارانه‌ها می‌تواند در جهت راه‌اندازی زیرساخت‌ها و تجهیزات روستایی نقش محوری ایفا کند و تحقق این مهم نیازمند هماهنگی دستگاه‌های متولی و نهادهای محلی است.

۳) نقش دولت در کنار مشارکت مردم محلی به‌ویژه در زمینه زیرساخت‌های روستایی می‌تواند موجب ارتقای راهبردهای توسعه گردشگری منطقه شود. روستائیان صاحبان اصلی مناطق محلی هستند و مشارکت فعال آن‌ها تنها سازوکار اصلی پیشبرد اهداف توسعه گردشگری در روستا محسوب می‌شود. زمانی که مردم محلی مشارکت داشته باشند، عادت‌ها و تجربیات فرهنگی محلی خود را برای کمک به توسعه گردشگری روستایی به کار می‌گیرند و با حفظ فرهنگ محلی و منابع طبیعی به ارتقای آن کمک می‌کنند.

۴) باید فرصت‌های آموزشی در اختیار ساکنان روستایی قرار گیرد تا مهارت‌ها و دانش خود را در صنعت گردشگری، به‌ویژه در زمینه بازاریابی، فعالیت تجاری و مدیریت مشتری ارتقا دهند.

20. Hepburn

21. Berno

22. Telfer & Wall

23. Torres & Momsen

19. Shukor

References

- Aazami, M., & Shanazi, K. (2020). Tourism wetlands and rural sustainable livelihood: The case from Iran. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 30: 1-13.
- Abdullahzadeh, Gh., Salehi, Kh., Sharifzadeh, M.Sh., Khwaja Shahkoochi, A. (2015). Investigating the effect of tourism on sustainable rural livelihood in Golestan province. *Journal of Tourism Planning and Development*, 4 (15): 148-169. (Persian)
- Anang, B. T., & Yeboah, R. W. (2019). Determinants of off-farm income among smallholder rice farmers in Northern Ghana: Application of a double-hurdle model. *Advances in Agriculture*, (2): 1-7.
- Berno, T. (2011). Sustainability on a plate: Linking agriculture and food in the Fiji Islands tourism industry. *Tourism and agriculture: New Geographies of Consumption, Production and Rural Restructuring*: 87-103.
- Birthal, P. S., Hazrana, J., & Negi, D. S. (2020). Diversification in Indian agriculture towards high value crops: Multilevel determinants and policy implications. *Land Use Policy*, 91: 1-18.
- Chambers, R., & Conway, G. (1992). Sustainable rural livelihoods: practical concepts for the 21st century. *Institute of Development Studies (UK)*.
- DasGupta, M., Roy, N. (2017). National Rural Livelihood Mission (NRLM) and Sustainable Livelihood Development through Poverty Alleviation. *International Journal of Multidisciplinary*, 2(9): 107-113.
- Degarege, G. A., & Lovelock, B. (2021). Addressing zero-hunger through tourism? Food security outcomes from two tourism destinations in rural Ethiopia. *Tourism Management Perspectives*, 39: 1-12.
- Dela Torre, G. M. V., Gutiérrez, E. M. A., & Guzman, T. J. L. G. (2005). Tourism as generator of wealth in rural areas. *Proceedings of the 18th European Advanced Studies Institute in Regional Science, Lodz-Cracow, Poland*, 1-10.
- Department for international development (DFID). (1999). Sustainable livelihoods guidance sheets. London, UK: DFID.
- Eshliki, S. A., & Kaboudi, M. (2017). Perception of community in tourism impacts and their participation in tourism planning: Ramsar, Iran. *Journal of ASIAN Behavioural Studies*, 2(4): 59-69.
- Galvani, A. P., Bauch, C. T., Anand, M., Singer, B. H., & Levin, S. A. (2016). Human-environment interactions in population and ecosystem health. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 113(51): 14502-14506.
- Gao, J., & Wu, B. (2017). Revitalizing traditional villages through rural tourism: A case study of Yuanjia Village, Shaanxi Province, China. *Tourism Management*, 63: 223-233.
- Garau, C. (2015). Perspectives on cultural and sustainable rural tourism in a smart region: The case study of Marmilla in Sardinia (Italy). *Sustainability*, 7(6): 6412-6434.
- He, A. L., Yang, X. J., Chen, J., & Wang, Z. Q. (2014). Impact of rural tourism development on farmer's livelihoods—A case study of rural tourism destinations in northern slope of Qinling Mountains. *Economic Geography*, 34(12): 174-181.
- Hepburn, E. (2016). Investigating the understanding, interest and options for agri-tourism to promote food security in the Bahamas, 531: 17-29.
- Kayat, K. (2010). The nature of cultural contribution of a community-based homestay programme. *Tourism: An International Multidisciplinary Journal of Tourism*, 5(2): 145-159.
- Kheiri, J., & Nasihatkon, B. (2016). The effects of rural tourism on sustainable livelihoods (Case study: Lavij rural, Iran). *Modern Applied Science*, 10(10): 10-22.
- Kontogeorgopoulos, N., Churyen, A., & Duangsaeng, V. (2015). Homestay tourism and the commercialization of the rural home in Thailand. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 20(1): 29-50.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Langroudi, S.H.M., Riahi, V., & Jalalian, H., Ahmadi, A. (2018). Analysis of sustainability levels of villagers' livelihood (case study of Saqez villages). *Rural Development Strategies*, 6 (1): 3-19. (Persian)
- Li, H., Nijkamp, P., Xie, X., & Liu, J. (2020). A New Livelihood Sustainability Index for Rural Revitalization Assessment—A Modelling Study on Smart Tourism Specialization in China. *Sustainability*, 12(8), 1-18.
- Liu, J., Zhang, J., & Fu, Z. (2017). Tourism eco-efficiency of Chinese coastal cities—Analysis based on the DEA-Tobit model. *Ocean & Coastal Management*, 148: 164-170.
- Ma, X., Wang, R., Dai, M., & Ou, Y. (2020). The influence of culture on the sustainable livelihoods of households in rural tourism destinations. *Journal of Sustainable Tourism*: 1-18.
- Ma, J., Zhang, J., Li, L., Zeng, Z., Sun, J., Zhou, Q. B., & Zhang, Y. (2018). Study on livelihood assets-based spatial differentiation of the income of natural tourism communities. *Sustainability*, 10(2): 1-20.
- Massoud, M. A., Issa, S., El-Fadel, M., & Jamali, I. (2016). Sustainable livelihood approach towards enhanced management of rural resources. *International Journal of Sustainable Society*, 8(1): 54-72.
- Mirzaei, R. (2008). Investigating the effect of tourism industry development on employment and comparing it with other economic sectors in Oramanat region. Master Thesis, Al-lameh Tabatabai University. (Persian)
- Mohammadi, S., Talaati, M., Asadi, S., Manouchehri, S. (2018). Explaining the effects of tourism development on changing the living standards of mountain villages Case study: Oraman rural district-West of Kurdistan province. *Geographical Research*, 33 (1): 191-208. (Persian)
- Muresan, I. C., Oroian, C. F., Harun, R., Arion, F. H., Porutiu, A., Chiciudean, G. O., ... & Lile, R. (2016). Local residents' attitude toward sustainable rural tourism development. *Sustainability*, 8(1): 1-14.

- Nyaupane, G. P., & Poudel, S. (2011). Linkages among biodiversity, livelihood, and tourism. *Annals of Tourism Research*, 38(4), 1344-1366.
- Pasanchay, K., Schott, C. (2021). Community-based tourism homestays' capacity to advance the Sustainable Development Goals: A holistic sustainable livelihood perspective. *Tourism Management Perspectives*, 37: 1-11.
- Peaty, D. (2009). Community-based tourism in the Indian Himalaya: Homestays and lodges. *Journal of Ritsumeikan Social Sciences Humanities*, 2, 25-44.
- Peng, B., & Yuan, M. (2020). Study on the Multi-Functional Coordinated Development of Rural Tourism under the Sustainable Livelihood. *International Journal of Social Sciences in Universities*, 3(4); 174-175.
- Petrevska, B., & Terzić, A. (2020). Sustainable Rural Livelihoods: Can Tourism-Related Activities Contribute?. *Handbook of Research on Agricultural Policy, Rural Development, and Entrepreneurship in Contemporary Economies*, 354-377.
- Program Development Office for Integrated Coastal Zone Management (PDO-ICZM). (2002). Perceptions of Direct Stakeholders on Coastal livelihoods; Working Paper wp004 of the project. Water Resources Planning Organization, Ministry of Water Resources, Dhaka, Bangladesh.
- Qian, C., Sasaki, N., Jourdain, D., Kim, S. M., & Shivakoti, P. G. (2017). Local livelihood under different governances of tourism development in China—A case study of Huangshan mountain area. *Tourism Management*, 61, 221-233.
- Ramaano, A. I. (2021). Prospects of using tourism industry to advance community livelihoods in Musina municipality, Limpopo, South Africa. *Transactions of the Royal Society of South Africa*, 1-15.
- Rashid, T. (2020). Local Community and Policy Maker Perspectives on Sustainable Livelihoods, Tourism, Environment and Waste Management in Siem REAP/ ANGKOR, Cambodia. *International Journal of Asia-Pacific Studies*, 16(1): 1-37.
- Razzaq, A. R. A., Hadi, M. Y., Mustafa, M. Z., Hamzah, A., Khalifah, Z., & Mohamad, N. H. (2011). Local community participation in homestay program development in Malaysia. *Journal of Modern Accounting Auditing*, 7(12), 1418.
- Sati, V. P., & Vangchhia, L. (2017). Sustainable livelihood approach to poverty reduction. In *A Sustainable Livelihood Approach to Poverty Reduction* (pp. 93-100). Springer, Cham.
- Shukor, M. S., Salleh, N. H. M., Othman, R., & Idris, S. H. M. (2014). Perception of homestay operators towards homestay development in Malaysia. *Jurnal Pengurusan (UKM Journal of Management)*, 42: 3-18.
- Su, M. M., Wall, G., & Xu, K. (2016). Tourism-induced livelihood changes at mount Sanqingshan world heritage site, China. *Environmental Management*, 57(5), 1024-1040.
- Su, M. M., Wall, G., Wang, Y., & Jin, M. (2019a). Livelihood sustainability in a rural tourism destination-Hetu Town, Anhui Province, China. *Tourism Management*, 71, 272-281.
- Su, Z., Aaron, J. R., Guan, Y., & Wang, H. (2019b). Sustainable Livelihood Capital and Strategy in Rural Tourism Households: A Seasonality Perspective. *Sustainability*, 11(18), 1-14.
- Su, M. M., Wall, G., & Wang, Y. (2019c). Integrating tea and tourism: A sustainable livelihoods approach. *Journal of Sustainable Tourism*, 27, (6): 1-18.
- Tajere-Moghaddam, M., T, Zabidi, M, Yazdanpanah. (2020). Analysis of preventive behaviors against corona virus Case: Rural areas of Dashtestan city. *Journal Space Economy & Rural Development*, 9(33): 1-24. (Persian)
- Telfer, D. J., & Wall, G. (1996). Linkages between tourism and food production. *Annals of Tourism Research*, 23(3), 635-653.
- Torres, R., & Momsen, J. (2011). *Tourism and Agriculture: new Geographies of Consumption, production and rural restructuring*. (pp. 87-103). London & New York: Routledge.
- UNWTO (United Nations World Tourism Organisation). (2015). *Annual Report 2014*, Madrid, Spain.
- Velazquez, E. M., Martínez, T. C., & González-Guerrero, G. (2020). Tourism Routes for the Diversification of Rural Livelihoods: A Methodological Approach. In *Tourism*, IntechOpen: 1-11.
- Weaver, D. B. (2006). *Sustainable tourism: Theory and Practice*. Routledge.
- Woyesa, T., & Kumar, S. (2021). Potential of coffee tourism for rural development in Ethiopia: a sustainable livelihood approach. *Environment, Development and Sustainability*, 23(1), 815-832.
- Wu, M. Y., & Pearce, P. L. (2014). Host tourism aspirations as a point of departure for the sustainable livelihoods approach. *Journal of Sustainable Tourism*, 22(3), 440-460.
- Xue, L., & Kerstetter, D. (2019). Rural tourism and livelihood change: An Emic perspective. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 43(3), 416-437.
- Yanes, A., Zielinski, S., Diaz Cano, M., & Kim, S. I. (2019). Community-based tourism in developing countries: A framework for policy evaluation. *Sustainability*, 11(9), 1-23.
- Zapata, M. J., Hall, C. M., Lindo, P., & Vanderschaeghe, M. (2011). Can community-based tourism contribute to development and poverty alleviation? Lessons from Nicaragua. *Current Issues in Tourism*, 14(8), 725-749.
- Zhao, W., Ritchie, J. B., & Echtner, C. M. (2011). Social capital and tourism entrepreneurship. *Annals of Tourism Research*, 38(4), 1570-1593.

